

İKİLİ ANLAŞMALAR

14 Nisan 1967

İkili anlaşmalar konusuna ilk dikkati çeken, bu konuyu ilk defa ortaya koyan TİP olmuştur. Çeşitli nedenlerle bu konuyu Meclise getirerek ikili anlaşmaların bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla bağdaşmayan yönlerini, Devletler Hukukuna uymayan niteliğini, ülkemizin savunma ve güvenliği ve dünya barışı bakımından arz ettikleri tehlikeyi uzun uzun Mecliste açıklamıştır. Bu şekilde bir taraftan kamuoyunu ve bir taraftan da Hükümeti bu konuda uyarmaya çalışmıştır. Son zamanlarda bu uyarmanın az çok etkisini göstermeye başladığını görerek memnun olmuştuk. Bütçe konuşmalarından önce, Dışişleri Bakanı Sayın Çağlayangil, ikili anlaşmaların çöpsüz üzüm olmadığını, Devletler Hukukuna aykırı yönleri olduğunu, düzeltilmesi gerektiğini, uygulamada anlaşma hükümlerinin dışına çıkıldığını söylemiş, yani biraz evvel Adalet Partisi sözcülerinin ifade ettiğinin aksine olarak bu anlaşmaların eşitlik koşulları altında olmadığını ve işlemediğini bizzat Adalet Partisi Dışişleri Bakanı kabul etmiş ve neticede de 'bundan dolayı bir ana anlaşma hazırladık, bu ana anlaşma ile Amerika Birleşik Devletlerini görüşmeye davet ettik' demişti. Hükümetin konunun önemini nihayet kavramaya başlamış olmasından ve hiç değilse şu veya bu şekilde bir adım atmaya girişmiş olmasından memnurluk duymuştuk.

Ama son zamanlarda yine Sayın Dışişleri Bakanının yaptığı açıklamalar ve gazetelerde çıkan bazı haberler bu konunun tekrar Meclisin huzuruna getirilmesi zorunluluğunu ortaya koydu. 30.3.1967 günü Sayın Dışişleri Bakanı Adalet Partisi ortak grubu toplantısında yaptığı açıklamada, daha önce 54 tane olduğunu söylediği ikili anlaşmalardan, 24 tanesinin metninin dahi var olmadığını belirtti. Bu, kanımızca aklın alamayacağı bir durumdur. Nasıl olur 24 tane anlaşmanın metninin olmayışı? Buna ihmalcilik, umursamazlık, Hükümet etme ciddiyetinden yoksun olma, Hükümet etmenin sorumluluğundan tüm yoksun olma diyebiliriz, daha çok şey söyleyebiliriz. Ama, bana öyle geliyor ki, ne söylesek bu durumun niteliğini ve ağırlığını belirtmek bakımından yetersiz kalır. Mademki elde bu anlaşmaların metni yok, nasıl oluyor da bunlardan anlaşma diye söz edilebiliyor? Bir anlaşmanın varlığı nereden biliniyor? Mademki yazılı metin yok, 24 tane olduğu nereden biliniyor?

Sonra, uygulama neye göre yapılıyor, yazılı metin olmadığına göre, neye göre denetleniyor? Yapılan uygulamanın anlaşmaya uygun olup olmadığı, bütün bu konular açık kalıyor.

Devletler Hukukuna göre, anlaşmalar ancak yazılı olur. Onaylı, imzalı nüshaları anlaşan taraflar arasında karşılıklı el değiştirmek suretiyle, onaylanmak suretiyle yapılır. Ancak o zaman geçerli olur. Metni olmayan anlaşmalardan anlaşma diye söz edilmesinin bile olanağı yoktur. Bu durumda insanın aklına ister istemez bir hayli zaman önce bu konuda gazetelerde çıkmış olan haberler ve söylentiler geliyor.

O zaman denilmişti ki, yazılmıştı ki, bu ikili anlaşmaların bir kısmı sözlü olarak yapılmış, hatta birtakım resmi kişiler arasında konuşmalardan ibaretmiş denilmişti. Mademki yazılı metin yok, öyle ise bu haberlere inanmak gerekiyor ve o zaman o makamları işgal edip de, bu konuşmaları yapmış, bazı konularda sözlü olarak mutabık kalmış olan kişiler de artık o makamları işgal etmediklerine göre, Hükümetin yapılan sözlü görüşmelerden, varılan mutabakatlardan da haberi yok bugünkü durumda. Ama ister öyle sözlü olmuş olsun, isterse metinleri bulunmuyor olsun, bu anlaşmalardan artık anlaşma diye söz edilemez ve uygulama yapılmasına Hükümetin izin vermemesi gerekir.

Bu durumda demek ki, şöyle bir olay oluyor: Amerikalılar birtakım uygulamalar yapıyorlar, birtakım işler görüyorlar. Bizim elimizde metin yok. Diyorlar ki, şöyle, şöyle bir anlaşma var ya, işte o anlaşmaya göre biz de böyle böyle yapıyoruz.

Arkadaşlar, bir an için bıraktım egemenlik, bağımsızlık hakları, milli savunma, güvenlik, barış sorunları, böyle bir durum yani, bizim Hükümetimizin elinde metin yok ve Amerikalılar istedikleri gibi at oynatıyorlar. Böyle bir anlaşma var, onun için böyle yapıyoruz diyorlar. Böyle bir duruma izin vermek, en kısa terimiyle ayıptır. Bir hükümet için, bir Devlet için onur kırıcı bir durumdur. Elde anlaşma yok, karşı taraf söylüyor anlaşma var, onun için ben böyle yapacağım diye. Nasıl bir Hükümet, egemen bir Devlet böyle bir durumu kabul edebilir, izin verebilir? Bizde metni olmayan bu anlaşmalar anlaşma olmaktan çıkarılmalıdır, anlaşma olmadığı ilân edilmelidir. Güya yapılmış olduğu söylenen, fakat metni olmayan bu anlaşmalara göre yapılan yürütmeler de derhal durdurulmalıdır.

Sayın Dışişleri Bakanının kendi partisinin ortak grubunda yaptığı açıklamada, araştırılması gereken diğer bazı hususlar da vardır. İkili anlaşmalardan birini, en vahimi olarak niteledi. Demek öbürleri de vahim, öbürleri de vahim ama, bir tanesi en vahimi, Vahim olan anlaşmaların sonuçlarına göre, yürütülen ilişkiler acaba ne derecede eşitlik koşulları altında yürütülen dostluk ilişkileri olarak ileri sürülebilir. AP Hükümetinin Dışişleri Bakanı “vahimdir” diyor, “en vahimi de şudur” diyor. Bu bakımdan, bu vahamet konusunun da biran önce Meclis tarafından araştırılması gerekir.

Üçüncüsü, aynı açıklamasında Sayın Çağlayangil, Amerikalıların iklim koşullarını kontrol etmek üzere istasyonlar kurmuş olduklarını, fakat bu istasyonların ne iş yaptığının bilinmediğini söylüyor. Yani öyle anlaşılıyor ki, duyarlılığımız o kadar, körleşmiş ki, bu tür açıklamalar karşısında hiçbir tepki göstermiyoruz. Egemen, bağımsız bir devlet nasıl olur da kendi toprakları üzerinde bir yabancı devlete ne yaptığı bilinmeyen istasyonlar kurdurur; nasıl olur, bu nasıl düşünebilir ve bu nasıl böyle bu kadar soğukkanlı olarak ifade edilebilir ve karşılanabilir? İstasyon kurulmuş, bizim topraklarımızda ve en yetkili şahıs, Dışişleri Bakanı diyor ki, ne yaptığını bilmiyoruz istasyonların. Bu noktanın da kesinlikle araştırılması gerekir.

Nihayet son günlerde gazetelerde bir mayın konusu çıktı. Türkiye'nin bazı sınır boylarını, özellikle doğudaki sınır boylarını Amerika nükleer mayınlar döşetmiş. Herhalde bu da bir ikili anlaşmaya göre yapılmıştır. Ve çok iyi tahmin edilir ki, şu metni olmadığı söylenen 24 anlaşmadan birisidir ve bundan da Hükümetin haberi yoktur, nerede olduğundan haberi yoktur.

Şu noktaya da dikkatinizi çekmek isterim ki, bu mayınlar eskiden beri bildiğimiz sıradan mayınlar da değildir, nükleer mayınlardır. Amerika'nın kontrolündedir, bu mayınları hangi hallerde, ne zaman patlatacağı. Ve bunlar patladığı zaman, diğer mayınlar gibi yalnızca patlamadan kaynaklanan bir zarar meydana getirmeyecek o bölgeyi radyoaktif hale, yani yaşanmaz hale getirecektir. Bu mayınlar konusunda da Meclisin hiçbir bilgisi yok, hangi anlaşmaya dayandığını bilmiyoruz. Bu yeni öğrenilen olaylar, eskiden beri bildiklerimize eklenince, yani Amerikalılara Türkiye yasaları dışında tanınan ayrıcalıklara, egemenlik ve bağımsızlığımızla bağdaşmayan haklara, ikili anlaşmalara dayanılarak kurulmuş üstlere, bu üstlerdeki termo-nükleer silahlara, uçaklara, casus uçaklarına ve benzeri olaylara eklenince kaçınılmaz olarak şu sonuca geliyoruz ki, artık bu durum yalnızca Hükümetin sorumluluğuna bırakılmaz. Milli Egemenliğin en yüksek temsilcisi olan Meclisin, bu yaşamsal konuya el koyması, bir araştırma yapması gereklidir. İkili anlaşmalar kaç tanedir, hangilerinin metni yoktur, bunların kapsamı nedir, koşulları nedir, uygulama ne şekilde olmaktadır? Bu konular artık saptanmalı ve açıklığa kavuşturulmalıdır. Bütün bu gerekçelerle Meclisin bu konularda bir araştırma açması hususunda karar verilmesini saygılarımla dilerim.

*

[Konu üzerinde ikinci konuşma]

Buraya kadar yapılan görüşmelerde kanımca konu esas çizgisinden az çok saptırılmıştır. Bir kere gerek muhalefet, gerek konuşan AP sözcüsü esas olarak konuyu, bundan önce de birçok konuda yaptıkları gibi, biz imzaladık, biz imzalamadık, bizden öncekiler imzaladı, şekline döküyorlar. Burada söz konusu olan, kim imzaladı, kim sorumludur, o değil. Onun da belki hesabı yapılabilir ama, bence bu tarihe kalmış bir sorumluluktur. 15 dakikalık kısa bir konuşmada konuyu tam açıklayamadım, ama durumun ağırlığını göz önüne sermek istedim, ikili anlaşmaların zaten niteliği üzerinde daha önce uzun uzun durduk. Şimdi metinleri olmayan ikili anlaşmalardan söz ediliyor, nükleer mayınlardan söz ediliyor, ne yaptığı belli olmayan istasyonlardan söz ediliyor. Sorun bu duruma çare bulmaktır. Biz imzaladık, siz imzaladınız, siz sorumlusunuz, biz sorumluyuz konusu değildir. Ben öyle koymadım, partimiz öyle koymuyor sorunu. Bir sorun var, egemenliğimize, bağımsızlığımıza, güvenliğimize dokunan, bu konularla yakından ilgili, yaşamsal bir sorun vardır. Bunun açıklanması gerekir ve biz mademki Meclisiz, ulusal egemenliğin en yüksek temsilcisiyiz. Bu konularda da bilgimiz yok, bir araştırma yapalım, bu konular hakkında bilgi elde edelim, gerçekten öyle midir, değil midir? Ondan sonra sorumluluk aranır. Konunun önemi üzerinde durulmuyor, biz imzaladık, biz imzalamadık gibi, konu bir yere götürülmek isteniyor. Sorun bu değil.

Önergenin şimdi verilmesi konusuna gelince, tabii Adalet Partisi sözcüsü her konuda olduğu gibi, yine partimizi art niyetli olmakla suçladı. Bu tür suçlamalara ben biç yanıt vermiyorum. Kaç defa söyledim, sorunlar böyle karşılıklı suçlamalarla çözümlenemez. Bir şeyler ortaya koyuyoruz, karşı gerçekleri koyarsınız, bir mantık koyuyoruz, karşı mantık koyarsınız, tartışırız. Budur Meclisteki görüşme

yöntemi, durmadan art niyet, şu ve bu suçlamalar değil. Ben daha kötü suçlamalar yapabilirim size ve belki de daha geçerli olur, ama sorun bu değil. Her defasında art niyet, yok Moskova, yok kızıl, yok ideolojileri belli. Neyi çözümlüyor bu şekildeki konuşmalar? Çözümlüyor mu bugünkü ikili anlaşmalar sorununu, üsler sorununu bu şekil suçlamalar?

Ondan sonra, verilen tarihlere bakın, 31 Martta gazetelerden öğrenmişiz Sayın Çağlayangil'in açıklamasını. 5 Nisanda da önergeyi vermişiz. Sanki çok sonra vermişiz gibi, "Bakın, aradan ne kadar zaman geçmiş, beklemişler" diyor. Canım, dört günde de bu konu, grup toplanır, konuşulur, metni hazırlanır, ancak verilir yani. Gecikmiş bir şey yok.

Sayın Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün, bir başka yönden, şimdi verilmemeliydi iddiasına da yanıt vermek isterim. Bizce asıl Amerika'da ikili anlaşmalar üzerinde görüşmeler yapılıyorsa, gazetelerin dediği gibi, asıl bu zamanda bu konunun Meclise getirilmesi, orada görüşmeleri yapan yetkililere destek olur. Böyle bu kadar önemli, dikenli ve zor olduğu, büyük devletlerle ilişkilerin zor olduğu, Sayın Dışişleri Bakanının kendisinin itiraf ettiği konularda, büyük devletler karşısında, aman dostuz, sesimizi çıkarmayalım, gücendirmeyelim gibi davranarak haklarımızı elde edemeyiz. Aksine bu görüşmeler yapılırken Amerika'nın, Türk kamuoyunun bu konu üzerinde duyarlılık gösterdiğini, Meclisin duyarlılık gösterdiğini, önemle üzerinde durduğunu bilmesi, düzeltilmesi gerektiği iktidar çevrelerince kabul edilen bu anlaşmaların düzeltilmesi konusunda görüşmelerde yardımcı olur, onu engelleyici değil.

Bir defa dış politikada bu, "aman efendim gücendirmeyelim, şöyle olmasın, böyle olmasın"dan çıkmak gerekir. Başka devletler karşı karşıya çekişiyor ve pazarlık ediyor, haklarını öyle elde ediyorlar. Kamuoyunun duyarlılığı bir ağırlıktır, bir kozdur, görüşmeleri yapanların elinde. Bu bakımdan, tam zamanında verilmiştir o bakımdan da.

Bir de ikili anlaşmaların NATO uygulama anlaşmaları olup olmadığı konusu var. Bu konu üzerinde biz bütçe görüşmelerinde 6 Ocak'taki Dışişleri Bütçesi üzerinde yaptığım konuşmada uzun uzun durduk ve ikili anlaşmaların NATO'nun üçüncü maddesine dayanan uygulama anlaşmaları olmadığını belirttik. Ama, biz ne istiyoruz şimdi? Bu hususta kesin bir karar verilmesini istemiyoruz. Diyoruz ki, bir araştırma yapılınsın, gerçekten uygulama kararları mıdır, değil midir, o zaman belli olsun, araştırılınsın. Meclis bu düşüncede olmayabilir. Ama bizim istediğimiz bir hüküm verilmesi değil, bir araştırma yapılması. İkili anlaşmaların uygulama anlaşmaları olmadığı, beş tanesinin 1950'den önce, yani NATO'dan önce yapılmış olmasından belli. Sonra uygulama anlaşmaları, hiçbir zaman esas anlaşmanın dışında ve onu çok aşan haklar ve ayrıcalıklar tanıyamaz. NATO'nun 3. maddesi, ortak savunma için yapılacak işlerden söz eder. Amerikalılara, TRT Yasasına aykırı yayın yapma izni verme, gümrüklerde muafiyet verme konusu NATO'nun ortak savunması ile ne derecede ilgilidir? Suç işleyen Amerikalıların Türk yasalarına tabi olmaması ne dereceye kadar ortak savunmayla ilgilidir?

Anayasanın 65. maddesine atf yapan Sayın CHP sözcüsüne, aynı maddenin 4. fıkrasını da hatırlatmak isterim. Bir kere dediğim gibi, birinci konu bu ikili anlaş-

malar acaba gerçekten, Meclisten geçmesi zorunlu olmayan uygulama anlaşmalar mıdır? Bunun saptanması gerekir, ikincisi, diyelim ki, öyle karar verildi. Ama aynı maddenin 4. fıkrası diyor ki, “Türk yasalarını ihlal eden veya onları değiştiren” tam terimi şimdi hatırlayamıyorum, Anayasayı yanına almayı unutmuşum, “Türk yasalarını değiştiren veya onlara karşı olan anlaşmalar aynı maddenin birinci fıkrasına tabidir” diyor. Yani Meclisin onaylamasına tabidir. İkili anlaşmaların ise Türk yasalarını değiştirdiği, Türk yasalarına aykırı hükümler içerdiği, hatta Anayasaya aykırı hükümler içerdiği bu kürsüden defalarca açıklandı. Bu bakımdan, bir an için uygulama anlaşmaları olduğu kabul edilse bile, 65. maddenin 4. fıkrası gereğince birinci fıkraya tabi olması, yani, Meclisten geçmesi gerekirdi. Kaldı ki, yine hatırlatayım bizim burada istediğimiz şey, Meclisten geçmesi de değildir. Meclisin bir araştırma yaparak, bu kadar önemli bir konuda bilgi edinmesidir. Bilgi edinelim, sonra hükme varırız. Uygulama mıdır değil midir, yasalara aykırı mıdır değil midir, bağımsızlığımızı ve egemenliğimizi zedeliyor mu zedelemiyor mu? Karar aşaması sonra gelir. Şimdi istediğimiz yalnızca bir araştırma yapılması konusunda Yüksek Meclisinizin karar vermesidir.

Bildiri yayınlayarak, işte, yalanlandı deniyor. Okunan bildiride burada söz konusu olan konular hakkında, hiçbir yalanlama yok. Yalnızca, bu bildiride yer almayan konulara inanılmamalıdır filan gibi, yuvarlak bir deyim var. Kaldı ki, bir an için farz edelim, “24 anlaşmanın metni yoktur” dememiş olsun Sayın Dışişleri Bakanı. Bir an için böyle kabul edelim ki, bu anlaşmalardan birini çok vahim olarak nitelermemiş olsun. Bir an için kabul edelim ki, ne yaptığı bilinmeyen, iklim koşullarını kontrol eden istasyonların varlığını söylememiş olsun. Ama ondan önce söyledikleri -ki bunu birinci konuşmamda hatırlattım- o konular yeter derecede bir gerekçe değil midir bir araştırma açılması için? Çöpsüz üzüm değil demiş, büyük devletlerle ilişki kurmak zordur demiş, bu anlaşmaları meydana çıkarmak için aylarca uğraştım demiş. Eğer bütün yazılı metinler varsa arşivde, neden acaba Dışişleri Bakanlığı aylarca uğraşmış, kendi iradeleriyle, bunları meydana çıkarmak için? Neden Devletler Hukukuna aykırı konular, hükümetleri aşan uygulamalar vardır diyor? Bütün bunlar, 6 Ocak görüşmelerinde bir önerge dolayısıyla yapılan görüşmelerde Sayın Çağlayangil’in açıklamalarında ve Meclis tutanaklarında var. Bu bakımdan, partinin ortak grup toplantısında söylediği, gazetelerde çıkan açıklamalar doğru olmasa bile, bu Meclis tutanaklarına geçmiş sözleri, bu ikili anlaşmaların ele alınmasını ve incelenmesini gerekli gösterecek önemdedir. Nasıl olur da bu kadar büyük, önemli bir konuda Meclisin hiçbir bilgisi olmaz?

Bu bakımdan, bütün bu gerekçelerle yeniden Meclisin bir araştırma açılmasına karar vermesini arz ve teklif ediyorum. Konu bu anlaşmalar hakkında son bir karar vermek konusu değil, bu anlaşmaların niteliğini, kapsamını, koşullarını ve uygulama şekillerini ortaya çıkarmak ve Meclisin bu konularda bilgi edinmesini sağlamaktır.